

YK:n taloudellinen, sosiaalinen ja sivistyksellinen toiminta – musta aukko korkeakoulujen opetuksessa ja tutkimuksessa¹

HILKKA PIETILÄ

Johdanto

Yleinen tietämys Yhdistyneistä Kansakunnista on hyvin kapeaa. Niin akateemisessa maailmassa kuin joukkotiedotuksessakin YK nähdään yleensä vain perinteisen kansainvälispoliittisen toiminnan välineenä ja foorumina. YK:n toiminta taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen kehityksen alueilla jää tällöin kokonaan tietoisuuden ulkopuolelle. Kuitenkin arviolta 80 prosenttia YK:n pääjärjestön budjetista, varoista ja henkilökunnasta kohdentuu muuhun kuin perinteiseen poliittiseen toimintaan.

Pääjärjestön osuus on kuitenkin vain pieni osa koko YK-järjestelmän toiminnasta. Kun lasketaan mukaan kehitysrahastot, kuten YK:n kehitysohjelma UNDP, lastenrahasto UNICEF, väestörahaso UNFPA ja YK:n naisten kehitysrahasto UNIFEM sekä parikymmentä YK:n erityisjärjestöä, voidaan

sanoa, että valtaosa YK-systeemin resursseista käytetään sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen aloilla. Esimerkiksi sellaiset suuret hallitustenväliset järjestöt kuten YK:n maatalous- ja elintarvikejärjestö FAO, maailman terveysjärjestö WHO, työjärjestö ILO ja kasvatusta ja kulttuurijärjestö UNESCO ovat kokonaan sosiaalisen, taloudellisen ja sivistyksellisen toiminnan järjestöjä.

Lisäksi YK on hallitusten foorumi myös ihmisoikeuksien ja kansainvälisen oikeuden kehittämiseksi. YK:ssa hallitukset tekevät lainvoimaisia kansainvälisiä sopimuksia ja sitoumuksia ihmisoikeuksien ja perusvapauksien toteuttamiseksi. Tällainen on esimerkiksi naisten syrjinnän kieltävä yleissopimus vuodelta 1979 (United Nations 1979). YK:lla on myös valtuudet ja keinot valvoa näiden sopimusten toimeenpanoa jäsenmaissa.

Kansainvälistä politiikkaa miehet ovat aina pitäneet omana reviiirinään. Ehkä osittain tästä syystä myös akateeminen ja tiedotusvälineiden huomio on kiinnitetty YK:n toiminnastakin lähes yksinomaan vain perinteiseen kansainväliseen politiikkaan. Tämän päivän maailmassa kuitenkin taloudelliset, kauppa- ja kehityspoliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset kysymykset ovat entistä merkittävämässä asemassa kansainvälisessä politiikassa.

Rauhanjärjestöinä ovat niin YK kuin jo sen edeltäjä Kansainliittokin alusta alkaen saaneet myös naisten kiinnostuksen osakseen. Naisille YK on mitä tärkein myös nimenomaan sekä ihmisoikeusjärjestönä että sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen järjestönä. Naisten yhteistyö niin Kan-

¹ Tämä katsaus perustuu suurelta osin niihin tietoihin ja kokemuksiin, joita sain toimiessani Suomen YK-liiton pääsihteerinä (1963–1990) ja joita olen sen jälkeen edelleen kartuttanut seuraamalla YK:n toimintaa erityisesti naisten aseman edistämisen ja naisten YK:n toimintaan antaman panoksen osalta. Pienentääkseni akateemisessa opetuksessa olevaa ”mustaa aukkoa” YK-tietämyksen osalta pidin kurssin ”YK:n taloudellisesta ja sosiaalisesta kehitystoiminnasta” Helsingin Yliopiston Kehitysmaainstituutin ohjelmassa vuosina 1991–1995. Luennoin näistä asioista jälleen kevätlukukausilla 2003 ja 2004 Kehitysmaatutkimuslaitoksen ohjelmassa. Tällainen opetus on saanut kiinnostuneen ja kiitollisen vastaanoton.

sainliiton kuin YK:kin kanssa on varsinainen menestystarina niin näiden järjestöjen kuin naistenkin kannalta. Naiset ovat kaikkina vuosikymmeninä vaikuttaneet valtavasti näiden järjestöjen toiminnan sisältöön, ja YK:sta onkin tullut ”naisten paras ystävä”, jolla on ollut ratkaisevan tärkeä rooli naisten aseman edistämässä koko maailmassa. Tästä kaikesta olisi naisten ja hallinnonkin välttämätöntä tietää, jotta kansainvälisiä sopimuksia ja ohjelmia voitaisiin käyttää hyväksi. Nykyisin tämä tietämys rajoittuu vain asiaa harrastaneisiin virkamiehiin ja kansainvälisen naisliikkeen aktivisteihin.

YK globalisaation maailmassa

Nykyisin puhutaan globalisaatiosta ikään kuin se olisi uusi asia maailmanhistoriassa. Kuitenkin jo 500 vuotta kestänyt siirtomaavaltajärjestelmä oli pitkä globalisaation kausi. Se oli maailmanlaajuinen poliittinen ja taloudellinen järjestelmä, jota hallittiin tiukoin ottein muutamasta pääkaupungista Euroopasta. Siirtomaavallan seurauksena suu- relta osin se, että maailma on edelleen jakautunut rikkaaksi Pohjoiseksi ja köyhäksi Eteläksi. Poliittisena järjestelmänä siirtomaavalta alkoi nopeasti purkaantua toisen maailmansodan jälkeen, ja sodan loppuvaiheissa perustettiin Yhdistyneet Kansakunnat, jota jo peruskirjassa hahmoteltiin maailmanjärjestyksi. Sitä mukaa kun siirtomaat vapautuivat, uudet itsenäiset valtiot liittyivät yksi toisensa jälkeen YK:iin, joten *poliittinen globalisaatio* alkoi toteutua uudelta pohjalta.

1970-luvulla YK:ssa hyväksyttiin yksimielisesti julistus ja toimintasuunnitelma Uuden kansainvälisen talousjärjestyksen aikaansaamiseksi maailmassa. Se oli uudenlaista *taloudellista globalisaatiota*, suunnitelma hallinnoida ja yhteisin päätöksin ohjailta maailmantaloutta niin, että voitaisiin turvata ihmisten hyvinvoinnin kehittyminen tasavertaisesti eri puolilla maailmaa ja että siirtomaavallan jälkeensä jättämä eriarvoisuus vähitellen vähenisi. 1990-luvulta alkaen YK on kehitellyt niin sanottua *globaaliagenda* maailmanlaajuisen politiikan kehittämiseksi globaaliongelmien ratkaisemiseksi. YK:n edustama globalisaatio pyrkii rauhan maailman rakentamiseen, kansojen itsemääräämisoikeuden, demokratian ja ihmisoikeuksien toteuttamiseen, taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseen sekä ihmisarvoisten elinolosuhteiden kehittämiseen kaikille. Koko tässä poliittisen ajattelun laajentumisesta ja kehitty-

misestä on kuitenkin äärimmäisen vähän tutkimusta ja koulutusta korkeakouluissa.

Nyt kuitenkin ”valkoisen miehen taakka” voidaan nähdä Pohjoisen eettisenä velvollisuutena korvata ja hyvittää takaisin vuosisatainen riisto. Poliittista tahtoa tämän toteuttamiseksi ei kuitenkaan synny, ellei eri maissa kansalaisilla ole realistista kuvaa siitä historiasta, jonka seurauksena nykyinen globaali tilanne on, eikä tietoa poliittisista ja taloudellisista keinoista positiivisen globalisaation toteuttamiseksi.

Musta aukko korkeakoulujen opetuksessa

Miksi YK:n vuosikymmenien työ taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen kehityksen aloilla ei ole saanut asianmukaista sijaa yliopistojen opetuksessa ja tutkimuksessa? Miksi tämä valtaosa maailmanyhteisön toiminnasta on jäänyt kokonaan yliopistojen ja korkeakoulujen tutkimuksen ja opetuksen ulkopuolelle? Miksi koko YK:n taloudellisen ja sosiaalisen toiminta saa niin vähän huomiota tiedotusvälineissä ja sen seurauksena myös yleisessä tietoisuudessa? Miksi silloinkin, kun tiedotusvälineet ovat näissä asioissa liikkeellä, niiden anti jää usein ohueksi? Tämä käy ilmi esimerkiksi tutkimuksessa Pekingin konferenssin saamista julkisuudesta suomalaisissa tiedotusvälineissä vuonna 1995 (United Nations 1995; Aslama ja Kivikuru 1998).

YK-järjestelmä on jo vuosikymmeniä ollut vaikiintunut osa maailmanjärjestystä, joten luulisi, että sitä ja sen toimintaa koskevan perustietämyksen pitäisi kuulua kaikkien hyvin koulutettujen ihmisten ja kansalaisten yleissivistykseen. Nyt YK:sta kuitenkin useimmiten tiedetään vain, että se on olemassa, tekee maailmanpolitiikkaa ja yrittää erityyppisillä rauhanturvaamisoperaatioilla pitää riiteleviä osapuolia erillään toisistaan niin kauan, että sovittelijat ja rauhanneuvottelijat saavat aikaan rauhan tai aselevon.

Kun yliopistoissa ja korkeakouluissa ei missään maassa opeteta eikä tutkita suurinta osaa YK:n toiminnasta, niin ei myöskään kouluissa eikä muissa sivistyslaitoksissa anneta tällaista yleistietoa. Silloin jokainen uusi virkamiespolvikin aloittaa virkauransa näiden asioiden osalta nollassa niin kansallisissa ministeriöissä kuin YK:n sihteeristöissäkin. Tämä tilanne on ongelma niin YK:lle kuin kansalliselle hallinnollekin. YK:ssa niin sanotun institutionaalisen muistin puuttuminen merkitsee

sitä, että asiat ja kehitys eivät etene optimaalisesti, sillä jokaisella vuosikymmenellä keksitään samat asiat uudelleen – jos edes keksitään!

Koska tällainen perustieto puuttuu myös toimittajien koulutuksesta, saavat tiedotusvälineetkin YK:sta irti vain sen, mitä tapahtuu puhtaasti poliittisissa kysymyksissä. Maailmanlaajuisia sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia ongelmia käsittelevistä konferensseista harvoin nähdään itse substanssiin pureutuvaa tiedottamista. Usein toimittajat pitävät vain pinnallisiin sensaatioilmiöihin tai poimivat yksittäisiä henkilökuvia mielenkiintoisista ihmisistä. Tämä ei kuitenkaan ole vain toimittajien pintapuolisuutta tai heikkoa ammattitaitoa, sillä globaalien ongelmien käsittelemiseen tarvittaisiin riittävää perustietämystä kansainvälisestä yhteistyöstä taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen hyväksi.

Tilannetta kuvaa omalla tavallaan se, että ensimmäinen hanke saada aikaan historiikkia YK:n taloudellisesta ja sosiaalisesta toiminnasta lähti liikkeelle vasta 1999, kun useita kehityspolitiikkaan liittyvissä tehtävissä pitkään toimineita, henkisesti ja fyysisesti virkeitä YK-veteraaneja jäi samoihin aikoihin eläkkeelle. He perustivat ”The United Nations Intellectual History” -projektin, jonka tarkoituksena on tuottaa ainakin 14 osaa ”tulevaisuuteen suuntautuvaa intellektuellia historiaa YK:n roolista maailmantaloudessa”. Toistaiseksi siitä on ilmestynyt kolme osaa (ks. URL:<http://www.unhistory.org>).

Kun itse ryhdyin valmistelemaan kirjaa naisten toiminnasta hallitustenvälisissä järjestöissä, havaitsin, että ensimmäinen väitöskirjatutkimus naisten panoksesta Kansainliiton perustamiseen ja sen toimintaan ilmestyi vasta 1992, jolloin oli kulunut yli 70 vuotta Kansainliiton perustamisesta (Miller 1992). Senkään jälkeen ei tästä aihepiiristä ole ilmestynyt muuta kuin yhdessä englantilaisen Jeanne Vickersin kanssa kirjoittamamme kirja vuonna 1990, joka sitten ilmestyikin kolmena laajennettuna ja päivitettyinä painoksena vuosina 1994 ja 1996 (Pietilä ja Vickers 1996). Lisäksi ilmestyi vuonna 2002 YK:n kansalaisjärjestöjen yhteystoimiston NGLS:n julkaisemana edellistä kirjaa täydentävä ja ajanmukaistava kirjani (Pietilä 2002).

Mitä pitäisi tehdä?

Korkeammassa opetuksessa ja tutkimuksessa on YK:n toiminnan osalta laiminlyöty niin kauan ja

niin paljon, että sen paikkaamiseen tarvittaisiin todella suuria uudistuksia ja paljon työtä. On vaikea edes nähdä, miten asiaan päästään käsiksi, koska ei ole opettajia, jotka olisivat perehtyneet YK:n johdolla ja piirissä tapahtuneeseen monimuotoiseen kansainväliseen yhteistyöhön ihmiskunnan suurissa kysymyksissä. Alkuun löytyisi ehkä parhaiten apua juuri sellaisista ihmisistä, jotka ovat tehneet pitkän virkauran YK-järjestöissä, muissa kansainvälisissä järjestöissä tai näitä asioita seuraavissa kansalaisjärjestöissä. Juuri tällaisten ihmisten hankkeenahan myös edellä mainittu historiaprojekti syntyi.

Kiinnostuksen herättämiseksi ja perustietämyksen turvaamiseksi voitaisiin kuitenkin pyrkiä siihen, että alettaisiin järjestää ”YK-lukutaidon peruskursseja” eri aloille. Vaikka peruskurssit kuuluisivatkin yleisivistykseen, pitäisi myös eri opiskelijaryhmille järjestää sopivasti täsmennettyä opetusta. Multilateraalisen kansainvälisen yhteistyön piiri on niin laaja ja monimuotoinen, että kukaan ei voi perehtyä kaikkeen. Tällaisia ”täsmäkursseja” voitaisiin aluksi ajatella ainakin valtiotieteellisten tiedekuntien opiskelijoille, yleisen historian, taloushistorian, kehityshistorian ja kehitystutkimuksen opiskelijoille, naistutkimusopintoihin, opettajienkoulutukseen ja toimittajakoulutukseen. Täydennyskoulutusta tarvittaisiin jo ammatissa toimiville opettajille, oppikirjojen tekijöille, virkamiehille, toimittajille ja niin edelleen.

Niin kauan kun uusilla virkamiehillä ei vielä ole näissä asioissa tarvittavaa perustietämystä oman koulutuksensa pohjalta, olisi *kansallisessa hallinnossa järjestettävä valmennuskursseja* esimerkiksi eri ministeriöissä kyseisen ministeriön hallinnonalaan kuuluvasta kansainvälisestä kehityksestä ja sillä alalla toimivista kansainvälisistä järjestöistä. Toistaiseksi tällaisia kansainvälisten asioiden KAVAKU-valmennuskursseja järjestetään vain ulkoasiainministeriössä. Erinomainen lisä tällaiseen koulutukseen olisi hallituksen tukema harjoittelu jossakin kansainvälisessä järjestössä. Myös *YK-systeemiin kuuluvissa järjestöissä* olisi suuri tarve järjestää uusille työntekijöille *perehdyttämiskursseja* niin YK-järjestelmän periaatteista, arvoista ja päämääristä kuin kunkin järjestön omasta historiasta ja sen alalla vuosikymmenien mittaan tapahtuneesta kehityksestä. Myös kunkin uuden työntekijän oman tehtävän taustoja ja kehitystä valaisevaa valmennusta tarvitaan kipeästi (Pietilä ja Vickers 1998).

Tämän päivän trendit korostavat kaikkea teknistä ja liiketaloudellisesti kannattavaa sekä vaativat kaupallista kilpailukykyä ja tuottavuutta sellaisilakin aloilla, joilla sellaiset vaatimukset ovat tuhoisia. Tällaisesta politiikasta kärsivät erityisesti sellaiset instituutiot kuin YK ja yliopistot, joiden päätarkoitus on palvella niitä ihmiskunnan tarpeita, joista liike-elämä ei milloinkaan tule huolehtimaan. Sen lisäksi, että on kysymys akateemisen koulutuksen saaneiden kansalaisten yleissivistyksestä, voidaan kansainvälistä sivistyksellistä, so-

siaalista ja taloudellista yhteistyötä koskevan opetuksen ja tutkimuksen laajentamiselle esittää kuitenkin myös taloudellisesti vääjäämättömät perusteet. Kysymys on viime kädessä siitä, saavatko sekä valtionhallinto että YK-järjestöt mahdollisimman päteviä työntekijöitä kansainvälisen yhteistyön ja politiikan kannalta välttämättömiin tehtäviin. Pätevät työntekijät takaavat, että saadaan hyvä ”tuotos” myös niille varoille, jotka käytetään valtionhallinnon ja YK-instituutioiden ylläpitoon ja niiden toiminnan rahoittamiseen.

LÄHTEET

- Aslama, Minna ja Kivikuru Ullamaija. 1998. Markkinahumusta tasa-arvoon. Pekingin naiskokouksen uutisointi. Teoksessa Kivikuru-Pietiläinen, *Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Miller, Carol. 1992. *Lobbying the League: Women's International Organizations and the League of Nations*. Oxford: University of Oxford.
- Pietilä, Hilikka. 1991. *Näkymätön näkyväksi. Naiset ja YK*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sarja A: Tutkimuksia 2/1991. Suomennos teoksesta Pietilä ja Vickers (1996).
- Pietilä, Hilikka. 2002. *Engendering the Global Agenda: The Story of Women and the United Nations*. Development Dossier.
- Pietilä, Hilikka ja Vickers, Jeanne. 1996. *Making Women Matter. The Role of United Nations*. Kolmas uudistettu painos. Lontoo: Zed Books. Ks. myös Pietilä (1991).
- Pietilä, Hilikka ja Vickers, Jeanne. 1998. The UN system in the vanguard of advancement of women: Equality, development, and peace. Teoksessa Alger, Chadwick F. (toim.), *The Future of the United Nations System: Potential for the Twenty-first Century*. Tokio–New York–Paris: United Nations University Press.
- United Nations. 1979. *Naisten oikeuksien yleissopimus*. Helsinki: Ulkoasianministeriön julkaisuja 25/92.
- United Nations. 1995. *Pekingin julistus ja toimintaohjelma*. YK:n neljäs maailmankonferenssi naisten aseman edistämiseksi, Peking 4–15.9.1995. Helsinki: Ulkoasianministeriön julkaisuja 6/1996.